

Nr 97.

Ankom till riksdagens kansli den 18 april 1944 kl. 1 em.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder mot utbredning av könssjukdomar.

(3:e avd.)

I propositionen nr 1 har Kungl. Maj:t under femte huvudtiteln (punkt 168) föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, till Åtgärder mot utbredning av könssjukdomar för budgetåret 1944/45 beräkna ett förslagsanslag av 570 000 kronor.

Därefter har Kungl. Maj:t i propositionen nr 144, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för den 25 februari 1944, föreslagit riksdagen att anvisa nämnda förslagsanslag med 700 000 kronor.

Från förslagsanslaget till Åtgärder mot utbredning av könssjukdomar, vilket för löpande budgetår är upptaget till 460 000 kronor, bestridas i enlighet med bestämmelserna i kungörelserna den 30 juni 1922 (nr 412), den 21 maj 1931 (nr 117) och den 19 maj 1933 (nr 239) huvudsakligen *dels* arvoden åt läkare vid poliklinikerna för kostnadsfri undersökning och behandling av könssjuka, *dels* ersättning för sådan kostnadsfri undersökning och behandling av könssjuka, som icke äger rum å poliklinik, ävensom för läkemedel och utensilier för undersökning eller behandling, *dels* arvode å stadsläkare, vilka tjänstgöra som sundhetsinspektörer i städerna, *dels* ock kostnaderna för könssjuka införande till läkare eller sjukhus, där detta sker efter förordnande av hälsovårdsmyndighet eller sundhetsinspektör.

Jämlikt beslut av 1943 års riksdag må från anslaget bestridas jämväl vissa kostnader för diagnostisering av gonorré genom odlingsförfarande.

Med anledning av den under de sista åren inträdda stegringen av antalet fall av könssjukdomar har *medicinalstyrelsen* i skrivelse den 29 november 1943 framlagt förslag till ytterligare åtgärder för ifrågavarande sjukdomars bekämpande. Styrelsen har härvid till en början lämnat vissa statistiska uppgifter rörande antalet könssjuka i vårt land under senare tid. Av de av styrelsen lämnade uppgifterna framgår, att antalet anmälda fall av könssjukdomar år 1913 uppgick till sammanlagt 14 036, varav 10 271 fall av gonorré, 2 317 fall av syfilis och 1 448 fall av ulcus molle. Under förra världskriget utvisade könssjukdomarnas antal en stark stegring för att kulminera år 1919, då antalet fall uppgick till 30 281. Efter år 1919 har sjukdomarnas antal visat nedåtgående tendens till och med år 1940, för vilket sistnämnda år redovisades tillhoppa 10 412 fall, varav 10 006 fall av gonorré, 352 fall av syfilis och 54 fall av ulcus molle. Under tiden härefter ha könssjukdomarna

åter visat stigande tendens, vilken varit särskilt markerad under år 1943. För de tre första kvartalen av sistnämnda år redovisades sålunda sammanlagt 14 996 fall.

Medicinalstyrelsen har ansett omfattande åtgärder vara av nöden dels för att hejda den av nuvarande krisförhållanden betingade häftiga stegringen av könssjukdomarnas frekvens och dels för att effektivisera de motåtgärder, som redan under mellankrigstiden visade sig otillräckliga. Sålunda har styrelsen dels på eget initiativ vidtagit vissa åtgärder i berörda syfte, dels ock i framställningen föreslagit vissa ytterligare åtgärder, beträffande vilka statsmakternas medverkan vore erforderlig, nämligen tillsättande av en statlig skolhygienkonsulent för befrämjande av sexualundervisningen i skolorna, kontroll av vanartad ungdom och vissa andra befolkningskategorier, förbud mot rusdrycksutskänkning i samband med offentliga danstillställningar, åtgärder för åstadkommande av ökat antal mottagningar för könssjuka och höjda arvoden åt läkarna vid poliklinikerna, anställande av ett antal sociala kuratorer, höjning av arvodena åt de stadsläkare, vilka tjänstgöra såsom sundhetsinspektörer, samt inrättande av en särskild befattning såsom överinspektör för könssjukvården. Medicinalstyrelsen framhåller slutligen, att det för en framgångsrik kamp mot sjukdomarna vore nödvändigt att försäkra sig om allmänhetens medverkan. I syfte att uppnå en sådan borde en brett upplagd **u p p l y s n i n g s v e r k s a m h e t** igångsättas med anlitan-
de av film, press och radio samt genom spridande av upplysningskrifter m. m. Med stöd av de för difteripropagandan gjorda beräkningarna uppskattar styrelsen kostnaderna för en sådan upplysnings- och propagandaverksamhet till 26 000 kronor, varav 4 000 kronor för broschyrer och affischer, 20 000 kronor för inspelning av upplysningsfilm och 2 000 kronor för föreläsningsarvoden.

Över medicinalstyrelsens förslag hava *yttranden* avgivits av statskontoret, socialstyrelsen, överståthållarämbetet, länsstyrelserna i Stockholms, Uppsala, Östergötlands, Malmöhus, Göteborgs och Bohus samt Gävleborgs län, förste provinsialläkarna i nämnda län, förste stadsläkarna och hälsovårdsnämnderna i Stockholm och Göteborg samt poliskammaren i Göteborg. För dessa yttranden lämnas en redogörelse i propositionen (s. 10—14).

I skrivelse den 31 augusti 1943 har *medicinalstyrelsen* framlagt förslag rörande beräkningen av medelsbehovet för nästa budgetår. Styrelsen har därvid utgått från anslagsbelastningen under budgetåret 1942/43, vilken uppgått till 418 358 kronor. Då den under senaste tiden avsevärda ökningen av antalet könssjukdomar ännu ej återverkat på anslagsbelastningen men hänsyn härtill borde tagas vid beräkningen av medelsbehovet för nästa budgetår, har detta till en början uppskattats till ett belopp, som med 20 000 kronor överstege belastningen å anslaget för sistlidna budgetår, eller till 440 000 kronor. Härtill komme emellertid kostnaderna för diagnostisering av gonorré genom odlingsförfarande, innefattande jämväl ersättningar till läkare för vissa provtagningar, vilka kostnader bestredes från nu ifrågava-

rande anslag från och med budgetåret 1943/44 och för nästkommande budgetår kunde beräknas till i runt tal 130 000 kronor. Det i medicinalstyrelsens skrivelse den 31 augusti 1943 beräknade medelsbehovet uppginge alltså till 570 000 kronor. I anslutning till de av styrelsen i ovanberörda skrivelse den 29 november 1943 föreslagna utvidgade åtgärderna för bekämpande av könsjukdomarna har styrelsen sedermera beräknat en ökning av medelsbehovet med ytterligare 256 200 kronor — varav 70 500 kronor till förhöjning av statsbidraget till polikliniker för könssjuka i vissa städer — och sålunda angett den slutliga behovssiffran till i runt tal 830 000 kronor.

Departementschefen har för egen del anfört följande.

Medicinalstyrelsens nu framlagda förslag om ytterligare åtgärder i kampen mot könsjukdomarna äro främst föranledda av den under de sista åren och framförallt under år 1943 inträdda kraftiga ökningen av ifrågavarande sjukdomar. Sagda ökning har som av den lämnade redogörelsen framgår varit särskilt stor beträffande gonorrhé, men även frekvensen av syfilis har visat en betydande stegring. Nu föreliggande siffror för år 1943 utvisa, att under året inträffade 19 841 fall av gonorrhé, 936 fall av syfilis och 38 fall av ulcus molle. De av medicinalstyrelsen ifrågasatta åtgärderna syfta emellertid även till att söka nedbringa könsjukdomarnas antal under den nivå, som rådde närmast före den nu inträdda ökningen. Styrelsen har ansett, att man härvid speciellt bör inrikta sig på att söka få till stånd en minskning av antalet gonorrhéfall, som även då det var som lägst överskred en siffra av 10 000 per år.

Medicinalstyrelsen har till en början ifrågasatt vidtagande av åtgärder för övervakning och läkarundersökning av vissa befolkningskategorier, bland vilka ett relativt stort antal könssjuka brukat påträffas, såsom psykiskt debila och imbecilla ungdomar, lösdrivare, alkoholister m. fl. Vidare framför styrelsen önskemål om ett mera allmänt igångsättande av sexualundervisningen i skolorna samt tillsättande av en statlig skolhygienkonsulent. Styrelsen berör även frågan om utfärdande av förbud mot rusdrycksutskänkning i samband med offentliga danstillställningar. Då nu nämnda spörsmål enligt vad från medicinalstyrelsen upplysts äro föremål för fortsatta överväganden, anser jag mig i detta sammanhang ej böra taga ställning till dessa frågor.

Bland övriga åtgärder nämner medicinalstyrelsen främst ökat antal mottagningar vid de i vissa städer inrättade poliklinikerna för könssjuka samt höjda arvoden till läkarna vid ifrågavarande polikliniker. Styrelsen har emellertid för närvarande inskränkt sig till att föreslå förhöjda arvodesbelopp allenast till läkarna i Stockholm och Karlskrona, från vilka städer inkommit framställningar om förhöjning av arvodena. Storleken av berörda arvoden, vilka bestridas från anslaget till åtgärder mot utbredning av könssjukdomar, bestämmas av Kungl. Maj:t för ett budgetår i sänder. Med anledning av vad medicinalstyrelsen i denna del föreslagit har Kungl. Maj:t på min föredragning denna dag fattat beslut angående förhöjning av arvodena till läkarna vid könspoliklinikerna i de båda nämnda städerna, varigenom en ökning av antalet mottagningar möjliggöres.

Styrelsen föreslår vidare, att i de städer, varest könspolikliniker finnas inrättade, skulle anställas särskilda sociala kuratorer med uppgift framförallt att uppspåra smittkällor. De skulle jämväl ha till uppgift att företaga hembesök och sociala miljöundersökningar samt i övrigt utgöra förbindelselänk med de sociala myndigheterna. Styrelsen har ansett en kurator böra anställas vid envar av de 23 poliklinikerna. Härutöver har

styrelsen funnit erforderligt, att i de fem största städerna anställas ytterligare sammanlagt 9 kuratorer. Kuratorernas antal skulle härigenom enligt medicinalstyrelsens förslag uppgå till inalles 32. De skulle anställas av vederhörande stad, som skulle vara berättigad till statsbidrag för deras avlönande. Statens sammanlagda kostnader för kuratorernas avlönande har styrelsen beräknat till 163 000 kronor per år.

Ehuru jag ej anser det osannolikt, att anställandet av en för uppgiften skickad kurator skulle göra det möjligt att i större utsträckning än för närvarande uppspara smittkällor och därmed förhindra smittans ytterligare spridande, anser jag dock, att man ej nu bör binda sig för en så omfattande organisation, som medicinalstyrelsen föreslagit. Man torde till en början genom praktiska försök utröna, i vilken utsträckning en kurator kan komma att lyckas med att genomföra sin uppgift. Jag vill därför förorda, att man för närvarande begränsar sig till att på försök anställa kuratorer i Stockholm, Göteborg och Malmö och eventuellt i ytterligare några av rikets övriga städer. Ersättning torde få utgå i form av arvoden, vilka torde kunna beräknas till i Stockholm 4 800 samt i Göteborg och Malmö 4 500 kronor för år. Kostnaderna härför uppskattar jag till omkring 25 000 kronor.

Under framhållande att en mycket stor del av de könssjuka, cirka en tredjedel, äro boende i Stockholm har medicinalstyrelsen vidare föreslagit en höjning av arvodet till sundhetsinspektören i Stockholm från 1 300 till 2 500 kronor per år. Styrelsen säger sig ha övervägt frågan om en höjning även av arvoden till sundhetsinspektörer i övriga större städer, men har nu ej framlagt något förslag härom. Emellertid anser jag, att frågan om förhöjt arvode till sundhetsinspektören i Stockholm, såsom jämväl statskontoret föreslagit, bör avgöras i samband med frågan om eventuellt förhöjda arvoden till övriga sundhetsinspektörer. Jag är därför ej beredd att tillstyrka medicinalstyrelsens här ifrågakommande förslag.

Förslaget att inrätta en särskild befattning såsom överinspektör för könssjukvården för övervakning av de könssjukas behandling anser jag mig icke kunna biträda. I likhet med flera av de hörda myndigheterna finner jag det ej ådagalagt, att ett stadigvarande behov kommer att förefinnas av en dylik befattningshavare. Då emellertid chefen för medicinalstyrelsens hälsovårdsbyrå, som normalt handlägger hithörande ärenden, med den nuvarande arbetsbelastningen å byrån ej kan förväntas hinna med att ägna så lång tid som vore önskvärt åt övervakning och planläggning av åtgärder för könssjukdomarnas bekämpande, vill jag ej motsätta mig att under nästa budgetår anställas en läkare med uppgift att inom medicinalstyrelsen handlägga hithörande ärenden och verkställa erforderliga inspektioner. Nämnde befattningshavare bör anställas mot arvode, vilket torde böra bestämmas av Kungl. Maj:t. För hans avlönande ävensom för bestridande av hans resekostnader m. m. anser jag mig ej böra räkna med högre belopp än 20 000 kronor.

Vad slutligen angår den av medicinalstyrelsen föreslagna upplysningsverksamheten har jag ej något att erinra mot styrelsens förslag. Ett belopp av 26 000 kronor bör därför avses för ändamålet.

Det för åtgärder mot utbredning av könssjukdomar för nästa budgetår erforderliga medelbehovet har medicinalstyrelsen uppskattat till 830 000 kronor. Härav belöper ett belopp av tillhoppa 185 700 kronor å bidrag till löner åt kuratorerna, kostnader för avlönande av den föreslagne överinspektören m. m. samt förhöjt arvode åt sundhetsinspektören i Stockholm. Då jag ansett mig kunna godtaga vad medicinalstyrelsen i dessa delar föreslagit endast såtillvida, att jag förordat anordnande av försöksverksamhet med kuratorer samt anställande inom medicinalstyrelsen av en läkare

med uppgift att handlägga ärenden rörande könssjukdomarnas bekämpande, skulle anslaget till åtgärder mot utbredning av könssjukdomar behöva upptagas med (830 000 — 185 700 + 25 000 + 20 000) 689 300 kronor, vilket belopp bör avrundas uppåt till 700 000 kronor.

Utskottet.

Genom den under de sista åren inträdda stegringen i antalet fall av könssjukdomar torde behovet av ökat antal mottagningar vid de i vissa städer inrättade poliklinikerna för könssjuka få anses ådagalagt. Med hänsyn härtill och då Kungl. Maj:ts förslag till ytterligare åtgärder för ifrågavarande sjukdomars bekämpande icke givit utskottet anledning till erinran, får utskottet hemställa,

att riksdagen må till *Åtgärder mot utbredning av könssjukdomar* för budgetåret 1944/45 under femte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 700 000 kronor.

Stockholm den 18 april 1944.

På statsutskottets vägnar:

J. B. JOHANSSON.

Närvarande: se under utlåtandet nr 95.